

НЕОБХІДНІ ПЕРЕДУМОВИ “КОНЦЕСІЇ” ПІД ЧАС РЕВАЛОРИЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНИХ АНСАМБЛІВ

© Ремешило-Рибчинська О.І., 2012

Сучасним тенденціям передачі пам'яток містобудування в концесію може протистояти вироблення державних програм ревалоризації архітектурних ансамблів в історичному ландшафті, щоб сприяти веденню громадського контролю за дотриманням концесіонерами взятих зобов'язань.

Ключові слова: концесія, архітектурний ансамбль, ревалоризація.

The modern tendency to devolve the monuments of urban architecture to concessionaires must be pretend by the prepared by specialists special Programs of the revalorization of the common architectural ensemble. On this case the process can be controlled by the public through the years.

Key words: concession, architectural ensemble, revalorization.

Поставлення проблеми

Передача в концесію окремих об'єктів архітектурних ансамблів, що є пам'ятками містобудування, загрожує стильовій цілісності та впорядкованості просторової структури. Проблема аналізується на прикладі архітектурних ансамблів магнатських резиденцій, що є доміантними складовими просторового каркасу територій в історичному ландшафті і представлені замками і укріпленнями, палацами і садами, костелами і церквами, ставами та лісами, пасіками та броварнями. Під час ревалоризації [2] окремим спорудам слід надавати адекватні їх історичним призначенням функції, при тому не порушуючи цілісності архітектурного ансамблю, відтворюючи, зберігаючи і охороняючи їх образ в історичному ландшафті. Спеціальні програми ревалоризації архітектурних ансамблів, що потрібно розробляти з ініціативи державних установ фахівцями, після затвердження громадськістю повинні передувати передачі окремих споруд у концесію інвесторам. З роками громадськість зможе простежувати відповідність виконаних концесіонерами зобов'язань з положеннями програм.

Мега статті

Обґрунтувати системну єдність законодавчої бази та пам'яткоохоронних документів з метою: збереження цілісності архітектурних ансамблів в історичному ландшафті під час їхньої ревалоризації в майбутньому; запобігання помилками під час передавання пам'яток містобудування в концесію.

Аналіз досліджень та публікацій

Відсутність комплексної методики ревалоризації архітектурних ансамблів, відповідно до наукових принципів та засобів, привели сьогодні до бездумного виокремлення тільки деяких пам'яток архітектури з метою їх майбутньої експлуатації інвесторами-концесіонерами. Багато міжнародних документів, окремі публікації закордонних та вітчизняних спеціалістів у галузі історії та теорії архітектури та мистецтва [3], міжнародний досвід сучасної адаптації пам'ятко-охоронних ансамблів до вимог сьогодення (Шинбрун, Вілянув, Петергоф), є зразками отримання економічного ефекту під час ревалоризації. До того ж на таких об'єктах тісно і системно співпрацюють як

приватні структури, так і державні установи, розвиваючи соціально-культурні проекти на перспективу багатьох років. Тому архітектурним ансамблям в Україні як різновиду культурної спадщини, згідно з положеннями Венеціанської хартії, необхідно забезпечувати їх цілісність та умови сучасного використання, упорядковувати та виявляти значущість.

Виклад основного матеріалу

У спадок від минувшини вітчизняна культурна спадщина отримала такий скарб, як архітектурні ансамблі, які своєю автентичністю, разом з довкіллям, володіють високим потенціалом і можуть претендувати на невід'ємну частину світової цивілізації. Ревалоризація архітектурного ансамблю в історичному ландшафті повинна бути спрямована не тільки на збереження та охорону композиційної структури, але й на відновлення форми та образу в історичному ландшафті, а особливо – на адекватне історичним традиціям сучасне використання всіх його складових: екстер'єрів та інтер'єрів палаців, культурно-освітніх, сакральних, адміністративних, господарських, промислових, технічних споруд, садів, парків, звіринців тощо з метою зростання динаміки розвитку сформованого просторового каркасу території поселень.

Чергового імпульсу зтяжному процесу вирішення проблем збереження, охорони та використання пам'яток культури в Україні надала постанова Кабінету Міністрів України № 1338 від 21.11.2007 р. «Про внесення змін до Переліку об'єктів права державної власності, які можуть надаватися в концесію»[4]. До переліку входили три об'єкти Львівщини (пам'ятки національного значення): замки у с. Свірж та с. Старе Село, палац у с. Тартаків. Останні два з листопада 2010 р. передані в концесію. Недалекоглядність подібних положень може позначитись на втраті ідентичності архітектурних ансамблів, обмеженні їх огляду та на зміні історичних ландшафтів. Ілюстрацією можуть слугувати окремі положення Закону України «Про концесію» [1], які дисонують з постулатами Закону України «Про охорону культурної спадщини» [6]. Наприклад, концесія – це «надання права на будівництво та експлуатацію об'єкта концесії (строкове платне володіння)», і що концесія «дає право створити (побудувати) об'єкт концесії чи суттєво його поліпшити та здійснювати його експлуатацію...» і, відповідно, «надання об'єктів культурної спадщини, що є пам'ятками, в користування юридичним та фізичним особам з науковою, культурно-освітньою, туристичною та іншими метою здійснюється відповідними органами охорони культурної спадщини на визначених ними умовах». Або використовуватися можуть об'єкти «соціально-культурного призначення (за винятком тих, що розташовані у рекреаційних зонах)» і, відповідно, слід сприяти «збереженню, використанню об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутнього поколінь». Оскільки названі об'єкти культурної спадщини, – архітектурний ансамбль у Свіржі, Старому Селі, Тартакові та ін. – розташовані в прекрасних історичних ландшафтах, оточені мальовничими просторами краєвидів, і є цінними рекреаційними зонами для багатотисячних поселень Західної України, тому укладання концесійної угоди для однієї пам'ятки є недостатнім заходом. Слід розробити програму ревалоризації архітектурних ансамблів за задалегідь розробленим алгоритмом.

Алгоритм ревалоризації архітектурних ансамблів усього регіону, наприклад Львівщини, повинен стати складовою Комплексної програми розвитку Львівщини, що потрібно виконувати поетапно. I ет. – підготовчий (аналіз історико-етнографічних на політично-економічних умов формування архітектурних ансамблів на всій території Львівщини, збір картографічних, іконографічних та бібліографічних джерел тощо; формування бази за оцінкою стану і мистецької вартості усіх складових архітектурних ансамблів; аналіз досвіду (як позитивного, так і негативного) виконання подібних завдань за кордоном (Австрія, Польща, Словаччина, Росія тощо); встановлення охоронних зон території архітектурного ансамблю та охоронних зон історичного ландшафту (з обов'язковим нанесенням видових осей та домінантних точок тощо). II ет. – формування стратегії розвитку регіону (опрацювання Комплексної програми соціально-економічного, суспільно-політичного, культурно-освітнього розвитку Львівщини тощо); розробка генерального плану розвитку Львівщини; фінансово-правові положення; вироблення стратегії функціонування різноманітних

зон, у зв'язку із їх специфікою (промислові, прикордонні, рекреаційні, культурно-освітні тощо); аналіз причин занепаду депресивних зон, пошук стратегії покращення там соціально-економічних та культурно-освітніх показників); приєднання наявних пам'яток архітектури та містобудування, що повинні стати стратегічними вузлами на шляху реалізації проектів майбутнього, в Програму стратегії розвитку регіону. III етап – формування Програми ревалоризації архітектурних ансамблів в історичному ландшафті як складової Комплексної програми розвитку Львівщини, з метою передачі окремих пам'яток містобудування в концесію, в якій слід дотримуватись таких основних принципів: 1 – пріоритету пам'яткоохоронних заходів регулювання території; 2 – вибору об'єктів ревалоризації, тобто тих архітектурних ансамблів, які зберегли свою автентичність, архітектурний образ в історичному ландшафті, мають історико-мистецьку цінність та вписані до Державної комплексної програми розвитку регіону; 3 – забезпечення системності й структурної ієрархії під час організації та ведення робіт з ревалоризації архітектурного ансамблю; 4 – збереження історичної відповідності об'єктів, складових архітектурних ансамблів; 5 – комплексної гармонізації архітектурного і природного середовища; 6 – функціональної гнучкості, що передбачає вдумливе і толерантне завантаження пам'яткоохоронних об'єктів і просторів новими функціями; 7 – збереження стильового розмаїття, що застерігає перед бездумним введенням в архітектурний ансамбль випадкових «чужих» стильовому оточенню ансамблю новозведених форм і споруд; 8 – комфортності, контактності та прийнятності, що передбачає врахування сучасних норм і правил формування архітектурного середовища, з метою забезпечення комфортних умов майбутнім споживачам уже ревалоризованих архітектурних ансамблів. Останній пункт передбачає і функціонування розвиненої інфраструктури не тільки для культурного, освітнього, спортивного та ін. туризму, але й для місцевих мешканців.

Звичайно, розроблені фахівцями і затверджені державними установами Програми повинні передбачати і потенційне коло концесіонерів. Бо саме на їхню участь і можливості потрібно розрахувати окремі положення програм. Враховуючи зазначені вище пункти, у Концесійну угоду слід закладати завдання на відтворення і функціонування в майбутньому не окремої споруди ансамблю, наприклад замку, а всієї системи взаємопов'язаних функціональних зв'язків між складовими об'єктами архітектурних ансамблів. Тут можливі два варіанти передачі у концесію. Або один концесіонер бере в концесію всі споруди цілісного архітектурного ансамблю, або архітектурний ансамбль передається у концесію групі концесіонерів. Тільки в такому разі державні контрольні органи та громадськість упродовж десятків років зможуть проконтролювати дії концесіонерів та відповідність їх вчинків Угоді про концесію.

Висновки

Необхідно комплексно і системно вести виявлення архітектурних ансамблів як пам'яток містобудування з метою забезпечення цілісного функціонування в майбутньому, як на загальноєвропейському, чи національному, так і на місцевому рівнях. Цьому сприятиме вироблення державних програм вивчення і розвитку територій держави. Результати публікації сприятимуть популяризації неповторної цілісної сутності різних категорій архітектурних ансамблів наших міст та сіл у краєзнавчих та туристичних виданнях, допоможуть на належному рівні методично пропагувати пам'яткоохоронні заходи, залучаючи широку громадськість до активного вивчення історії через «музику в камені», формувати у людей патріотичні почуття, усвідомлювати власну гідність, плекати бажання бути господарем на своїй землі, а тому бережно ставитись до неї, а інвесторів – вкладати кошти з метою отримання суспільних дивідендів.

Автор вдячна юристу п. др. Ярославі Дорошенко за консультації, одержані під час опрацювання матеріалів для публікації.

1. «Концесія – це надання з метою задоволення суспільних потреб уповноваженим органом державної влади чи органом місцевого самоврядування на підставі концесійного договору на платній та строковій основі вітчизняним або іноземним суб'єктам господарювання (концесіонерам) права на створення (будівництво) та/або управління (експлуатацію) об'єктом концесії за умови взяття

концесіонером на себе відповідних зобов'язань, майнової відповідальності і підприємницького ризику. Закон України Про концесії (ст. 1) м. Київ, 16 липня 1999 року N 997-XIV; Закон України Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг (Стаття 1) м. Київ, 14 грудня 1999 року № 1286-XIV (В редакції Закону № 891-VI від 15.01.2009); Господарський кодекс України (ст. 406) м. Київ, 16 січня 2003 року № 436-IV.

2. «Ревалоризація» – відновлення якостей. Ревалоризації архітектурних споруд – ремонт або модернізація особливо цінних об'єктів (зокрема пам'яток), включаючи повернення старих або надбання нових функцій, які гарантують подальше утримання пам'яток у формі, отриманій в результаті ревалоризації. Для ревалоризації необхідне виконання додаткових дослідних та виробничих робіт, які мають на меті виявити (унаочнити, заекспонувати) естетичні та історичні цінності пам'ятки. Ревалоризація в архітектурі – підвищення архітектурно-художньої цінності історичного міського середовища. Див. Український тлумачний словник будівельних термінів Укр. акад. наук. – К., 2006, 526 с., С. 381; Ремешило-Рибчинська О.І. Принципи ревалоризації архітектурних ансамблів в історичному ландшафті // Ландшафтна архітектура в контексті сталого розвитку, Львів, Науковий Вісник НЛТУ України, Вип. 18.12, 2008, 287 с., С. 140–143.

3. Актуальні питання виявлення і дослідження пам'яток історії та культури. – НАН України інститут історії України. – Ч. 1, 2. – К., 1999. – 303 с. – 255 с; Актуальні проблеми охорони та збереження пам'яток містобудування та архітектури // Історико-культурна спадщина країни. – К., 1998. – 399 с.; Державна культурна політика: поняття, завдання та принципи // В.І. Акуленко та ін. Культурна спадщина людства. Збереження та використання, Львів, Фенікс, 2002. – 160 с.; Пам'ятки архітектури та містобудування України // Довідник Державного ресурсу національного культурного надбання. – К.: Техніка, 2000. – 664 с.; Бевз М.В. Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст (на прикладі Західної України) // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора архітектури. – Харків, 2004. – 32 с.; Вечерський В.В. Архітектурна і містобудівна спадщина доби Гетьманщини. Формування, дослідження, охорона. – К.: Головкивархітектура – НДІТІАМ, 2001. – С. 65.; Водзинський Є. Питання охорони містобудівної спадщини // Архітектурна спадщина України. – Вип. 1. – К.:НДІТІАМ, 1994. – С. 231–238; Прибега Л. Охорона та реставрація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України. – К.: Мистецтво, 2009. – С. 31–32, 80–82.; Прибега Л.В. Міжнародне співробітництво та охорона історико-архітектурної спадщини // Архітектура України. – 1992. – № 2. – С. 50–51; Прибега Л.В. Пам'ятки містобудування : методологічна сутність // Праці Центру пам'яткознавства. – 2005. – Вип. 7. – С. 3–13; Ранинский Ю.В. Памятники архитектуры и градостроительства. – М.: Высш. шк., 1988. – С. 64.; Михайловский Е.В. Реставрация памятников архитектуры // Восстановление памятников культуры. – М.: Искусство, 1981. – С. 15–42.

4. Повідомлення прес-служби ОДА у «Львівській газеті № 46(354) за 1–2 квітня 2008 року.

5. Міжнародна хартія з охорони та реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць // Охорона культурної спадщини: Зб. міжнародних документів. – К.: АРТЕк, 2002. – С. 69–71; 6. Закон України “Про охорону культурної спадщини”. – К.: Парлам. вид-во, 2005. – 40 с.